

MORFOLOJİ METODOLOJİSİNİN YENİLENMESİ

RENEWING THE METHODOLOGY OF MORPHOLOGY

Lale ALTUNEL

Sanat-Tasarım Dergisi 2019, Sayı: 10 ISSN: 2529-007X ss.40-46 DOI: 10.35333/Sanat.2019.87

Öz

Bu araştırma, insan anatomisinin daha kapsamlı öğrenilerek, iki boyutlu ve üç boyutlu sanatsal betimleme becerisinin geliştirilmesi ve mesleğinde daha yetkin heykel sanatçıları mezun edilmesi hedeflenerek yapılmıştır.

İnsan bedenine ait kas, iskelet ve eklem yapısını, bu yapının harekete bağlı değişen biçimini ve bu biçimin sanatsal olarak yorumlanmasını içeren morfoloji ya da genel adıyla anatomi dersleri, güzel sanatlar eğitiminin, özellikle heykel ve resim bölümlerinde temel öğelerinden biridir. Araştırmanın yürütüldüğü yurtdışındaki güzel sanatlar akademilerindeki anatomi derslerinin çeşitliliği, uygulanmakta olan metoda kazandırılacak yeni yöntemler için yol gösterici olmuştur.

Teorik ve uygulamalı pek çok metod incelenmiş, bulgular mevcut müfredata ve ihtiyaçlara göre değerlendirilmiştir. Ders içeriğinin branşlara göre oluşturulması gerekliliği göz önünde bulundurulduğunda, heykel bölümünde desen çalışmalarıyla yürütülen derse modelaj etütleri eklenerek, morfolojinin üç boyutlu olarak kavranması gerektiği kanaatine varılmıştır. Bunlara ek olarak, hayvan bedenine ait yapının da araştırmacı bir yöntemle etüd edilmesine ihtiyaç olduğu saptanmıştır.

Bu doğrultuda canlı modelden etütlerin, kas ve iskelet yapıyı gösteren üç boyutlu anatomi modelleri ile desteklenmesi ve ders kaynaklarının bu enstrümanlarla zenginleştirilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Anatomi, canlı model, sanat eğitimi.

Abstract

This research is done with the aim of improving the two-dimensional and three-dimensional artistic description skill by learning the human anatomy more extensively and to graduate more competent sculpture artists.

The morphology or with a more common name anatomy lessons, which include; the structure of the human body's muscles, skeletons and joints, the changing form of this structure depending on the movement and this form's artistic interpretation, are among the basic elements in fine arts education, especially in the sculpture and painting departments. The diversity of anatomy lessons in the academies of fine arts abroad in which the research was conducted has guided the new methods to be gained in the applied method.

Various theoretical and applied methods are examined; and the findings were evaluated according to the current curriculum and needs. Considering the necessity of forming the course content according to the branches, it has been concluded that the morphology should be comprehended three dimensionally by adding modelling practices to the lessons which are being carried out by sketching practices in the sculpture department. In addition, it was determined that the structure of the animal body had to be studied with an investigative method.

In this respect, it has been intended to support the study from live model with three-dimensional anatomy models which show muscle and skeletal structure and enriching the course resources with these instruments.

Keywords: Anatomy, live model, art education.

Giriş

Figüratif betimleme ister naturalist ister soyut olsun, sanatın her çağında en yaygın ifade yöntemidir. Buna bağlı olarak anatomi dersleri de plastik sanatlar branşlarında eğitimin yapıtaşlarından biridir.

Sanatsal anatomi ya da artistik anatomi ülkemizde Sanayi-i Nefise eğitim müfredatı içinde 'Teşrih Dersi' adıyla yer almıştır. İnâs şubesi müfredatında bulunan 32 derslik müfredatı kemik ve kaslara ilişkin genel bilgi ile başlayan, damarlar, sinirler ve cildi de kapsayan detaylı bir programa sahiptir. (Ürekli, 2003)

Sanayi-i Nefise 1928 yılında Güzel Sanatlar Akademisi adını almıştır. 1940 yılında akademi neşriyatından yayınlanan anatomi kitabında Ord. Prof.Dr.Nurettin Ali Berkol anatomi dersinin önemini şu ifade ile vurgulamıştır: "Memleketimizde güzel san'atlar günden güne inkişaf ediyor ve Türk san'atkarının tarihî ve fitrî istidat ve kabiliyeti, bilgi ve tekniğe dayanarak canlı eserler yaratıyor. Bu bilgiler içerisinde artistik anatomi, en mühim mevkii tutmaktadır." (Berkol, 1940:1)

Anatomi bilgisini en mühim mevkide konumlandıran Berkol askeri tıbbiye'de anatomi kürsüsü hocasıdır. Günümüz sanat eğitiminde ise anatomi dersleri çoğunlukla sanat branşlarından hocalar tarafından yürütülmektedir. Aynı zamanda değişen sanat anlayışına ve eğitimde buna bağlı ihtiyaçlara uygun olarak ders metotlarında değişiklikler yapılmıştır.

Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Heykel Bölümü'nde 1988 yılından bu yana kesintisiz sürdürülmekte olan "Artistik Anatomi" dersi de aynı şekilde, 2014 yılında oluşturulan müfredat kapsamında "Morfoloji" adını alarak günümüz sanat anlayışına uygun biçimde yenilenmiştir. Bu yenilikle meselenin sadece figüretif dille çalışan değil, başka biçim dillerinde üretecek olan heykel sanatçılarına da hacim, strüktür, yüzey rölyefleri, ışık-gölge, boşluk-doluluk etkileri gibi konularda yol gösterici olması düşünülmüş, anatomiye içeren fakat onun ötesine geçen bir metot uygulanması hedeflenmiştir. Uygulamadaki bu yeniliğe dek kas ve iskelet sistemine ait bilgi, canlı modelden desen etütleri ve ona eşlik eden anatomi kitapları yoluyla aktarılmış, aktarılan bilginin farklı malzemelerle yorumlandığı ödevlerle de uygulama yaptırılmıştır. Buna ek olarak görsellerle heykelde beden farklı dönemlerde kullanımına ait örnekler incelenmiştir. Yeni ismiyle Morfoloji dersinin metodolojisinin yenilenmesi kapsamında, talebelere anatominin üç boyutlu bir yapının bilgisi olarak kazandırılması ve özgün yapıtlara dönüştürme becerisinin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Bu amaçla yapılan araştırmada, yurtdışında seçili eğitim kurumlarında anatomi derslerinin içerikleri ve ortam şartları değerlendirilerek, metodolojinin maksimum verim sağlayacak biçimde yenilenmesi üstüne çalışılmıştır.

1. Sanatta Anatomi Bilgisine Doğru

Resim ve heykelin prehistorik örneklerinden günümüze dek değişmez odağı sanatçının kendisi, diğerleri ve onların taşıdığı her türlü kültürel, psikolojik, sosyolojik anlamıyla, insandır. Plastik sanatlar, imge yorumlayan varlığı ile insan imgesini, ifade ettiği anlamlara göre biçimlendirir.

Tıbbın problemi olarak araştırılan insan bedeni, sanatın ise konusu ve dili olmuştur. Tıp bilimcilerin çözümlediği bulguları sanatçılar kullanmış, sanatçıların aktardığı görsel dilden tıp bilimciler faydalanmıştır.

Anatomiye ilişkin bilgi, bazı çağlarda felsefi ya da dinî inanca uygun olarak sadece dışarıdan gözlem ve akıl yürütme yolu ile edinilmiş olsa da, asli doğrulara ancak bedenin kesilip açılması ile erişilmiştir.

Sözcük etimolojik açıdan ele alındığında, tarihi ve karakteri daha net anlaşılmaktadır; ἀνατομή (anatomé, "diseksiyon"), ἀνά (aná, "üst") + τέμνω (témnō, "kesmek, yarmak") (yüzey analizi ana – +f– tomy),

Bedenin parçalanmak ya da bir bıçak, skalpel yardımı ile kesilmek suretiyle açılarak yapısının incelenmesine diseksiyon denilmektedir. Diseksiyonla erişilen bilginin kalıcılığı ve aktarımı ise illüstrasyon ve üç boyutlu modeller yoluyla gerçekleşmiştir.

Çin'deki en eski diseksiyon, antik anatomi kitabı Ling Shu'da söylendiği üzere M.Ö. 1000 tarihlerine denk gelmektedir.

Bilinen en eski anatomi okulu İskenderiye'de M.Ö. 2. ve 3. yüzyıllarda oluşturulmuştur. Büyük İskender'in generali I. Ptolemaios, diseksiyon yoluyla çalışmalar yapılmasına izin vermiştir.

1025 yılında İbn-i Sina (Avicenna nam-ı diğer) El Kanun Fi't-Tıbb (Tıp Kanunu) kitabını, 1385-1468 arasında Şerafeddin Sabuncuoğlu Osmanlı'da cerrahi aletlerin tanıtımı, kullanım alanları ve hastalıkların tedavisine ilişkin bilgiler veren ilk resimli tıp kitabını yazmıştır.

İran'da Manşūr İbn Muḥammad ibn İlyās 1384'te bir anatomi kitabı oluşturmuştur.

14. yy'da Japonya'da Hua Jushikei Hakki akupunktur anatomisi üstüne bir kitap illüstre etmiştir. Bunlar gibi daha birçok illüstrasyonlu anatomi kitabı günümüze ulaşmıştır.

Luca Signorelli, Andrea Mantegna, Andrea Verocchio ve ardılları Michelangelo, Dürer, Raphael, Leonardo da Vinci kadvralar üstünde çalışarak çizimler yapmıştır.

İlki 16. yy'da İtalya'da kurulan ve Avrupa'da yaygınlaşan anatomi tiyatroları ise tıp tarihinin en önemli yapılarındandır.

Zamanın en iyi anatomi öğretmeni Belçikalı araştırmacı Andres Vesalius 1543'de, içerisinde anatomi illüstrasyonlarının bulunduğu De Humani Corporis Fabrica'yı yayınlamıştır.

18. yy'da ise Avrupa'da pek çok anatomi müzesi kurulmuştur. Bu müzeler (İtalya'da bulunan Museo della Specola di Firenze, Museo delle Cere Anatomiche Luigi Cattaneo di Bologna, Fransa'da bulunan Musée d'Anatomie de Montpellier vb.) sanatçıların diske edilmiş kadvraları kopyaladıkları balmumu modellerin sergilendiği mekânlar olarak günümüzde hâlâ sanat ve tıba kaynaklık etmektedir.

Anatomi bilimcilerin, kendilerine bu gibi eğitim materyallerini sunan sanatçılara her zaman ihtiyacı olmuştur. Ancak bu materyalleri üretebilmeleri için sanatçıların da doğayı gözleyebilme olanağına sahip olmaları gerekir.

1807'de Floransa Güzel Sanatlar Akademisinin başkanı Cav. Giovanni degli Alessandri, Etrurya kraliçesinden kadavra incelemeleri konusunda yardım talep etmiştir: "İktidar kraliçesi Maria Luisa di Borbone'ye: Kraliyet Güzel Sanatlar Akademisi için Yeni Eğitim Programı; Yüce Resim sanatını öğrenmeye adanmış gençlerin kemik ve kas anatomisini bilmeleri gerektiğini görerek, Majesteleri'ne Anatomi çalışmaları için Santa Maria Nuova Hastanesi anatomi laboratuvarının yılda bir ay (Majestelerinin seçeceği) kullanımını onaylamasını önermek isterim. Ayrıca, laboratuvar bu deneyimlerden en iyi şekilde yararlanmaları için sanatçıların akademik ihtiyaçlarına uygun olarak uyarlanacaktır." (Luppi, 2016)

Rönesans sanatçısının diseksiyon ve çizimlerle müspet ilimlere kazandırdığı bilgi ve bakış açısı, sanat eğitiminde de asırlarca etkisini sürdürmüştür. Ancak günümüze yaklaştıkça güzel sanatlar akademileri kadavra ile gerçekleştirilen geleneksel ders metodundan vazgeçmiştir. Hatta ana-yurdu İtalya'da 4 yıl boyunca her dönem zorunlu olan anatomi dersi de, 2007 yılında akademiyi üniversite eğitimine adapte etme çabasıyla, yalnız bir dönem zorunlu kılınmıştır. Bu değişime günümüz sanat eğitimi yönünden bakılırsa kadavra incelemelerinin yerini sanatçıya daha faydalı

uygulamalara bıraktığına ikna olunabilir. Çünkü bu yaklaşımla akademilerde hizmet ettiği bransa göre çeşitli metotlar oluşturularak öğrencilerin tercihine sunulmuştur.

Kadavra incelemeleri yerine günümüzün gelişmiş anatomi bilgisi ve plastik malzemelerle üretilen, insan bedeninin rahatlıkla gözlenebildiği modeller kullanılmaktadır. Bu modeller öncelikli olarak tıp eğitimine hizmeti hedeflese de, spor ve sanat eğitimine de fayda sağlamaktadır. Ancak yeterli olmadığı kuşkusuzdur. Anatominin iyi araştırılması yaklaşımıyla gelen tüm kasları sanki bir atleti betimler gibi eserine yansıtma, yani dinlenme halindeki kasların gergin betimlenmesi 19.yy.'dan bu yana uygunsuz bulunmaktadır. Çünkü artık doğanın idealize edilmesinden daha çok, naturalist düşünce etkindir. Kısacası; sanatçı için morfoloji kadar bu morfolojinin hareket halinde nasıl biçimler oluşturduğu da eşit derecede önemlidir. Zira, kas ve iskelet modellerini birer ansiklopedik kaynak gibi danışılmak üzere el altında bulundurup, esas çalışmayı canlı modeller ile sürdürmek uygulanabilecek yegâne yöntemdir. Sanatsal anatomi alanında pek çok yayını bulunan Burne Hogarth da aynı gereksinime dikkat çekmiştir.

“Artistik anatomide, sanat için anatomi alanında ilerleme kaydedilmelidir. Kas ve kemik yapısı, yüzey formunu, sanatsal ve ifadeci formu anlamayı engellediği ya da yok ettiği zaman bırakılmalıdır. Sanatın anatomik figürü, tıp öğrencileri ve cerrahların değil, sanatçıların ve sanat öğrencilerinin kullandığı figür anlayışına, yaşayan figürün dinamiklerine, hareket halindeki hacimlerin ilişkisine, katkı sağlamalıdır.” (Hogarth, 1990:38)

2. Canlı Modelden Etüdün Önemi

İnsan bedeninin morfolojisinin canlı modelin farklı hareketlerde gözlenerek araştırılması Heykel Bölümü programında yer alan 'Form Çözümleme', 'Doğadan Etütler', 'Heykelde Kompozisyon' gibi modelaj derslerinin de en mühim kaynağıdır.

Bu etütlerin önemi tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de başından beri bilinmektedir.

1969'dan itibaren İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, 1981'de Mimar Sinan Üniversitesi adını alan Sanayi-i Nefise mektebinin 1883'teki kuruluşundan söz ederken Said Paşa, binanın ve kadronun yetersizliklerinden yakınırken model eksikliğine de değinmiştir: *“Hatta mektep, resim sanatının öğretilmesi için elzem olan modellerden dahi mahrum idi”* (Uzun Aydın, 2016:99).

Derin bir anatomi bilgisinin var olmadığı düşünülen Antik Yunan'da heykeltıraşların gimnasiolardaki bedeni gözleme olanağı bulduğu hatırlanırsa, canlı modelin, sanat üretiminde ne kadar etkili olduğu rahatlıkla anlaşılmaktadır.

Kas modeliyle çalışmak ancak hareketsiz bir bedeni öğrenme olanağı verir. Oysaki bir kolun dirsekten bükülmesiyle aldığı form başkadır. Ellerin her hareketinde biçim değişir, yüz kasları her duygunun ifadesinde değişiklik gösterir, sırtın eğilmesi ya da gerilmesiyle bazı kaslar ve kemiklerin görünürlüğü artar bazıları azalır. *“Artistik Anatomi, insan vücudunu*

mütalea eder. Gayesi, insan vücudunun dış şeklindeki değişiklikleri temin eden sebeplerin mütaleasıdır. Bu keyfiyet, bu amillerin yalnız istiraht halindeki vaziyetlerine mahsus değil, hareket halindeki vaziyetlerine de şamildir.” (Berkol,1940:1)

Kısacası her harekette kas ve kemiklerin edindiği form ve tende oluşturduğu rölyef farklılık göstermektedir. Bedenin kazandığı bu farklı biçimlere ait bilgi ve sezginin sanat üretimi boyunca hafızada kullanıma hazır bulunması gereklidir. Bu bilginin kazanılması için çeşitli pozlar veren canlı modelin bolca etüt edilmesi dışında bir yöntem yoktur.

Prof.Hüseyin Gezer 2006 yılında canlı model ile çalışmanın önemi üstüne konuşma yaparken, yalnız anatomi derslerinin değil malzeme ile üç boyutlu biçimlendirmenin de üstünde durmuştur.

“Bir kişiyi diğer bir kişiyle katiben bir tutamayız, yani önümüzde çok sayıda model var. Bir heykel sanatçısına bu türlü bir olanak verildiği zaman da yapacağı etütleri kendisinin temel ilkelerinden hareket etmek suretiyle heykelle dönüştürmesi herhalde en iyi yoldur. Bence heykel resimden çok farklıdır. Asıl işte o çalışmalar sırasında hacimlerin plastik değerleri ve birbirleriyle etkileşimlerinin anlatılması gerekir. Eğitimde heykel bölümünün gerektirdiği şey budur. Onu yaptığınız zaman kendi yeteneği ölçüsünde her heykeltıraş bir yere ulaşacaktır. Benden şimdilik bu kadar. Söylemek istediğim, resim konusunda olduğu gibi heykelde model gerekli gereksiz tartışması yoktur. Böyle bir tartışmaya ihtiyaç yoktur, çünkü o gereklidir.” (M.S.G.S.Ü 2006:35)

Resim ve heykel ağırlıklı olarak düşünülen plastik sanatlar kapsamında bugün birçok farklı dallar mevcuttur. Plastik sanatlar bölümlerinden mezun sanatçılar, enstalasyon, dijital sanat, video sanatı, ses ve ışık yerleştirmeleri gibi çeşitli medyumla çalışmaktadır. Günümüz sanatının bu sınırsız üretim yöntemi ve ifade dili sebebiyle, güzel sanatlar eğitiminin geleneksel yapısından arındırılması gerektiğini düşünenler, modelle çalışmayı gerekli bulmayanlar mevcuttur. Prof. Cengiz Çekil'in bu konuya yaklaşımı da Prof.Hüseyin Gezer'inkine benzer şekilde, model ile çalışmanın sanatçının özgün dilinin inşasında yarattığı etkinin altını çizmektedir: *“(…) Hoca sen enstalasyon da yapıyorsun, bunun modelle ne alakası var filan diyorlar. Kazın ayağı öyle değil, çünkü modelden çalışma suretiyle, tabiat etütleri üzerinden bir duyarlılık yani virtüözite dediğimiz – sanatçıyı diğer sanatçıdan ayıran – ortaya koyduğumuzun diğerlerinden daha farklı olduğunu hissettirecek duyarlılık ya da sezgi eğitimini de yapmış oluyorsunuz.”* (M.S.G.S.Ü 2006:59)

3. Günümüzde Uygulanan Bazı Metotlar

Anatomi dersi başta plastik sanatlar olmak üzere, tüm sanat bölümleri için vazgeçilmezdir. Bu konu hakkında yurtdışında seçili kurumlar incelenmiş ve uygulanabilecek pek çok eğitim metodu gözlenmiştir. Üç boyutlu algılama ve düşünme becerisinin aşılana çalışıldığı heykel bölümü talebeleri için, anatomi bilgisinin teorik olarak anlatılıp, sadece canlı modelden desen etüdü yapılması yerine, anatomik yapının üç boyutlu deneyimlenerek özümsemiği bir eğitimin daha etkili olacağı düşünülmektedir. Morfoloji metodunun heykel bölümü içinde geliştirilmesinin, diğer

sanat bölümlerinin de müfredatına uygun çeşitli metotlar oluşturmasında teşvik edici olacağı düşünülmektedir.

Yurtdışındaki üniversitelerin web sitelerinde yayınlanan ders içeriklerinden örnekler:

Accademia di Belle Arti di Firenze (Floransa Güzel Sanatlar Akademisi);

Floransa Güzel Sanatlar Akademisinde günümüzde 14 farklı artistik anatomi dersi yürütülmektedir: Üniversitenin web sitesinde yer alan bilgilere göre kredileri 6 ile 9 arasında değişen bu derslerin metotları şunları kapsamaktadır;

*Prof. Fusi'nin resim bölümünde verdiği ders; kas ve kemik morfolojisinin incelenmesini, sanatta figürün taşıdığı kültürel verilerin eşlik ettiği teorik anlatımı ve buna eşlik eden canlı modelden desen çalışmalarını içermektedir.

*Prof. Storino da aynı metot ile hem canlı model hem ecorché'nin kullandığı atölye çalışmaları uygulamaktadır.

*Prof. Tito'nun dersinde canlı model ile desen çalışmaları insan bedenine ait kanonların anlatımıyla yürütülmektedir. 3D anatomi modellerinin gösterimiyle morfolojinin grafik olarak algılanması sağlanmaktadır.

*Prof. Luppi; Cantieri Goldonetta'daki dans provalarında desen çalışmaları ile beden dili ve anatomisinin öğretildiği bir dersi yürütmektedir. Bunun yanı sıra master dersi de 20. yy sanatının sergilendiği müzelerde beden yoluyla anlatımın belirlenen bir kavram bağlamında ele alındığı teorik derslerden oluşmaktadır.

*Prof. Pasquetti doğanın genel anlamda gözlemlendiği bir ders yürütmektedir. Ders kapsamında canlı modelden desen çizimleri, Museo di Anatomia di Careggi'de bulunan anatomi modelleri ve Museo della Specola'da bulunan tahnit edilmiş hayvanlar üzerinden desen çalışmaları yapılmaktadır.

*Prof. Vitale'nin dersi ise; birinci yıl beden hareket halindeki biçimleri ve yapısına göre incelenmesi ve desen çalışmalarıyla derinleştirilmesi, ikinci yıl ise XX. Yy. sanatını beden ve akıl ekseninde ele alan teorik derslerin performans sanatı odağında sonuçlandırılması şeklinde gerçekleştirilmektedir.

*Prof. Lomuscio'nun dersinde canlı model ile insan bedeni ve fizyonomisi, form ve ifade yöntemleri bağlamında analiz edilmektedir. Dersin işleniş, tiyatro, sinema ve fotoğraf alanlarında çalışan makyaj ve efekt sanatçılarının katılımıyla zenginleştirilir.

Accademia Belle Arti di Roma (Roma Güzel Sanatlar Akademisi)

*Prof. Vecchio Giuseppe Sanat tarihi boyunca insan bedenini, antropolojik, psikolojik, sosyolojik yönlerden ele alarak, antik dönemden günümüze dek sanatta insan bedeninin temsil yöntemlerini incelemektedir.

*Prof. Bussagli'nin 8 kredilik dersi; resim heykel, sahne dekorasyon ve baskı bölümlerinde zorunludur. Birinci yıl; proporsiyon, iskelet ve eklemeler, atölyede canlı model ve iskelet modelinin desen çalışmasıyla incelenmesi yoluyla uygulama ve Prehistorik Dönem'den Rönesans'a dek sanatta bedenin temsiline inceleme teorik; ikinci yıl miyolojik sistem ve dolaşım sistemi, cilt ile örtülü dış görünüşün anlatımı ile Maniyerizm'den XX.yy'a dek bedenin betimlenmesine dair teorik anlatımı, üniversite bünyesindeki antik heykellerden alçı kopyalar üzerinden desen çalışmaları ve bu desenler üzerinde kas ve iskelet sistemine ait edinilmiş bilgilerin işlenmesini kapsamaktadır.

*Prof. Cappelletti'nin dersi; bedenin proporsiyonları, osteoloji, miyoloji anlatımı ve canlı modelden çizim yoluyla edinilen bilgiler ışığında bedenin doğru sunumuna rehberlik ederek fantastik bir yaratık oluşturulması ile yürütülmektedir.

*Prof. Catuzzi'nin dersi; birinci yıl osteoloji, proporsiyonlar, 2.yıl artroloji, miyoloji ve anatomi ikonografisi, 3. ve 4. yıl seçilen bir konu üzerinde grafik ve teorik olarak derinleştirilmesi yoluyla gerçekleştirilmektedir.

*Prof. Gospodinoff bedenin semiyolojisi ve bedenin fenomenolojisi başlıklı dersler vermektedir. Bedenin semiyolojisi kapsamında insan bedeninin gelişimi ve hareketleri, beden dili, mimikler, iletişim, sosyo kültürel açıdan ele alınan cinsiyet, gibi konular, bedenin fenomenolojisi kapsamında ise; insanoğlunun doğumundan itibaren, bedenine gereksinim duyarak yaptığı tüm eylemler sosyo kültürel açıdan ele alınmaktadır.

*Prof. D'Acchille XX. yy'da edebiyat ve sinemada insan bedeni ve canavar sembollerini incelemektedir.

*Prof. Coser "Morfolojinin elemanları ve formun dinamikleri" alt başlıklı derste; canlı modelden morfolojinin incelenmesi ve XX yy.'dan itibaren sanatta kullanımına ilişkin bir teorik ders yürütmektedir. Bu kullanım yöntemleri edebiyat, sinema, görsel sanatlar, tiyatro, dans ve popüler kültürü içermektedir. "Beden ve Çağdaşlık" alt başlıklı ders ise Vincenzo Scamario ile birlikte edebiyat, sinema ve görsel sanatların tümünü kapsayacak şekilde insan bedeninin Modernizmden itibaren sanatsal temsilleri ve anlamlarını medya ve kostüm bağlamında incelemektedir.

*Prof. Celani'nin dersi Osteoloji, miyoloji, artroloji ve statik ile dinamik haldeki dış morfolojinin analizine dayanmaktadır. Morfolojinin analizi; ifade, karakter, beden dili ve sanat tarihinde temsilleri bakımından uygulanır. Bedene ilişkin statik yapı ve proporsiyonlar, dinamik form ve hareket mekanizmalarının incelenmesi ile hareketin dışavurumcu, karakteristik ve duygusal analizi, aksiyon, mimik, beden dili bağlamlarında ele alınmaktadır.

Universidad Complutense Facultad de Bellas Artes (Madrid Complutense Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi)

6 kredili "Anatomia Morfológica Aplicada" dersinde (uygulamalı morfolojik anatomi); canlı modelin desen ile doğru yorumlanması ve ardından desen üzerinde kas ve kemik yapısının etüt edilmesi ile bedenin kısımlarına

dair anatomi bilgisi pekiştirilmektedir. Bu çalışmaya teorik dersler eşlik etmektedir. Kanonlar, proporsiyon ve armoni ile temsil sistemleri teorik dersin konusudur. Osteoloji ve Miyoloji: canlı modelden etütlerle iskelet, eklem ve kas sistemleri, kafatası-baş ile torso-abdominal kasların ilişkisinde anatomik mekanizma, uzuvların etüdü el ve ayak anatomisinin tanınması özelinde incelenmektedir. Ayrıca anatomi bilgisinin sanatta kullanımının gelişimi ve güncel durumuna dair problemler ele alınmaktadır.

Barcelona Academy of Art (Barcelona Sanat Akademisi)

Barcelona Sanat Akademisinde yürütülen “Anatomik Figür: Ecorché” adlı seminer programında; önce iskelet sistemi bir anatomi modeli esas alınarak inşa edilir. Üretilen iskelet üzerinde, yine bir anatomi modelinin gözlenmesi eşliğinde kas sistemi modüle edilir. Böylece öğrenci iskelet ve kas sisteminin birbiri ile ilişkisini ve bedenin yapısını katmanlar halinde uygulayarak öğrenmiş olur.

Bulgular

Bu araştırma kapsamında Accademia Belle Arti di Firenze’de 2013 yılında dersleri izlenen Prof. Anna Luppi’nin metodolojisi İtalya akademilerindeki zengin içeriğin bir parçasıdır. Belirlenen kavram ve konular bağlamında bedenin sanatta temsil biçimlerini farklı dönemlerde ele alan teorik derslerin, aynı zamanda derin bir sanat tarihi okuması olarak sanatsal anatomi eğitiminde mühim bir yeri olduğu görülmüştür.

Yine bu araştırma kapsamında 2016 yılında yerinde incelenen Madrid Complutense Üniversitesinde yürütülen Artistik Anatomi dersinin yöntem bakımından etkisinin yanısıra dersin işlendiği sınıfın derse etkisi de dikkat çekmektedir. Amfi tiyatro modelindeki sınıfın ortasında modelin rahatça poz vermesini sağlamak üzere oturma elemanları, tavandan gelen askılar – farklı hareketlerde uzun süre poz verirken yorulmaması için – ısıtıcılar ve bedende yapının oluşturduğu rölyefi net okumayı sağlayacak raylı sistemlere bağlı, kumandalı aydınlatma elemanları bulunmaktadır. Öğrenciler yarımşar saatlik çizimler yapmakta, ara verildiğinde ise öğretim elemanı projeksiyonla gösterimi yapılan görsellerle kas ve kemiklerin farklı hareketlerde aldığı formları anlatmaktadır. Aynı zamanda öğrencilerin etüt boyunca başvurmaları için sınıfın farklı noktalarında kas ve iskelet modelleri bulunmaktadır. Başka bir odada ise, çalışmaların bir sonraki derse dek korunması için kâğıtların tek tek yerleşebildiği raflar, hayvan iskeletleri ve anatomi kitapları bulunmaktadır.

Resim 1. Madrid Complutense Üniversitesi G.S.F Anatomi dersliğinden genel görünüm

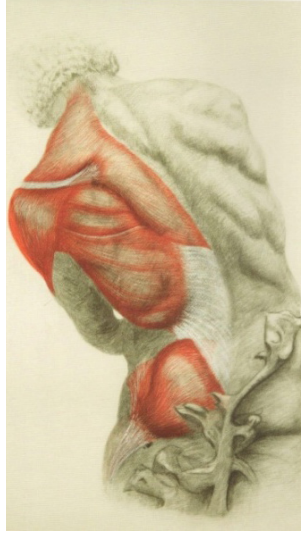
Sadece anatomi derslerinin yürütülmesi için bir sınıfın bu şekilde tasarlanmasının olağanüstü faydalı olduğu düşünülmektedir. Ortam şartlarına ve modelin konforuna gösterilen özen ve saygı her şeyden evvel talebinin ve eğitimcinin çalışma gayretini ve odaklanmasını, dolayısıyla eğitimin kalitesini artırıcı rol oynamaktadır.

Complutense Üniversitesi ile aynı desen etüdü yöntemini kullanan Accademia Albertina di Belle Arti di Torino’daki (Torino Albertina Güzel Sanatlar Akademisi) anatomi dersinde üretilen çalışmalar ile Akademi’nin Resim Galerisi’nde 2014 yılında bir sergi düzenlenmiştir. Görsel 3, 4 ve 5’te örnekleri bulunan sergi kataloğunda akademi başkanı F.Alfieri önceden anatomi bilimciler tarafından verilen anatomi derslerinin günümüzde nasıl yürütüldüğünü şu ifadelerle açıklamıştır:

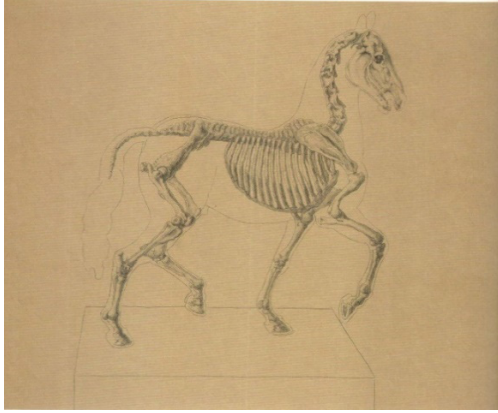
“İtalya’daki artistik anatomi dersleri artık akademi bünyesinde eğitim görmüş öğretim üyeleri tarafından verilmektedir ve çoğunluğu sanatsal üretimi sürdürmektedir. (...)Güncel olarak artistik anatomi çalışmaları çeşitli konularda derinleştirilmiştir: Anatomi ikonografisinden, gestural ifade ve diğer ifade biçimlerine, insan bedeninin dış yapısı üzerinden etüt edilmesine kadar.” (Albertina, 2014:9).

Resim 2. Hong Jun Han, Francesco Pierotti'nin 'Aiace Fulminato' eserinden morfoloji ve osteoloji çalışması, kağıda füzen ve pastel

Resim 3. Min Li, "Filippo 'Ercoleo il Leone' eserinden miyoloji çalışması, kağıda füzen ve pastel

Resim 4. Davide Prevosto, "Anonim Anatomik At" eserinden osteoloji ve miyoloji çalışması, kağıda füzen

Bu uygulamaları destekleyen ve Avrupa'da güzel sanatlar eğitimi vermekte olan pek çok kurumda bulunan, insan bedenini derisiz olarak betimleyen 'ecorché' modeller günümüzdesanatsal anatomiöğretiminin vazgeçilmez bir enstrümandır. Jean Antoine Houdon'un 1797'de ürettiği Ecorché'nin kopyalarından sanat okullarında hala faydalanılmaktadır. Houdon'un ki gibi modellerin kopyalarına ülkemizde ulaşmak mümkün değildir. Ancak tıp eğitiminde kullanılmak üzere plastik malzeme ile üretilen ithal anatomi modelleri, temin edilebilmektedir. Bu modellerden olan, gerçekçi hareket kabiliyetine sahip iskelet ve doğal boyutlarda kas modeli ile bu ihtiyaç bir nebze giderilmektedir. Sadece desen çalışmaları ve teorik anlamda canlı model çalışmalarını desteklemek üzere değil, aynı zamanda gözlemler doğrultusunda üç boyutlu çalışmalar yapmak üzere de kullanılmaktadır. Plastik modellerin yanı sıra tablet ve akıllı telefonlara yüklenen Grey's Anatomy Atlas, Visual Anatomy, Human Anatomy, Essential Anatomy vb. anatomi uygulamaları ile de ihtiyaç duyulduğunda, beden morfolojisine ait görsellere ulaşılabilir.

Sonuç

Faydalanılan kas ve iskelet modelleri, ten ve yağ doku ile örtülen bilgiye erişmenin bir yoludur. Fakat bedeni farklı hareketlerde, doğada görüldüğü haliyle tanımak ancak canlı model gözlem, gözleme dayalı çizim ve modelleme çalışmalarıyla sağlanabileceğinden, dersin başat yönteminin, daima canlı model ile etüt olarak korunmak mecburiyetinde olduğu düşünülmektedir.

Canlı modelden desen çalışmaları üstüne kas ve iskelet yapının çizilmesi ve aynı etüdün kil modelaj ile uygulanması heykel sanatının ilkeleriyle bütünleşerek morfolojiye ait bilginin aktarımını güçlendirecektir. Burada Torino Albertina Akademisi ve Madrid Complutense Üniversitesinde uygulanan desen çalışması ve Barcelona Sanat Akademisi'nde uygulanan seminer metodunun kılavuz olabileceği düşünülmektedir. Bu seminerde kas ve iskelet sisteminin birarada kurdukları yapı öğretilmektedir. Her iki metodun da, heykel bölümü eğitimine hizmet edecek şekilde canlı modelin dinamik formu ve dışavurumsal hareketi bağlamında gözlenmesi suretiyle uygulanması planlanmaktadır. Harekete bağlı ifade biçimleri ve mimiklerin kullanımı üzerinde de durulması gereklidir.

Morfolojinin idrak edildiği uygulamalara ek olarak, İtalya örneklerinde olduğu gibi anatominin sanatta kullanımının anlatıldığı teorik derslerin programa dâhil edilmesi son derece faydalı görünmektedir ancak haftada 2 ya da 4 saat süren ders kapsamında bu ideali gerçekleştirmek güçtür. Fakat ders içerisinde konuya değinen kısa anlatımlarla talebelerin konuyla ilgili donanımının artırılmasına devam edilecektir.

Ayrıca insan bedeninin yanı sıra hayvan bedeninin morfolojisi üstünde de etüdlar yapılması heykel sanatı eğitimi açısından gerekli bulunmaktadır. Son iki yıldır, tahnit edilmiş hayvanlar üzerinden desen etütleri yapılmaktadır. Bunun için her dönem birer kez Saint Joseph Lisesi Doğa Bilimleri Müzesi'ne düzenlenen dörder saatlik ziyaretlerin sıklaştırılması ve talebelere verilecek ödevlerle bu etüdün eğitim sürecine yayılması planlanmaktadır. Dersliklerde farklı hayvanlara ait kas ve iskelet modelleri ile hayvan anatomisi kitaplarının varlığı bu noktada çok önemli bir ihtiyaçtır. Hayvan

morfolojisinin insan morfolojisi ile karşılaştırılarak idrak edilmesi ve kazınan bilginin yorumlandığı kompozisyon etütleri ile sonuçlandırılması gerekli görülmektedir.

Planlanan uygulamalar kadar önem arz eden bir başka husus da dersin işlendiği mekânın olanakları ve yardımcı enstrümanların mevcudiyetidir. Güzel Sanatlar Fakültelerinde özel olarak anatomi dersi için oluşturulmuş dersliklere ihtiyaç vardır. Talebelere ve eğitimciye gereken araştırmacı atmosferi yaşatacak, eğitimin ciddiyeti ve disiplinini aşılayacak, canlı modellerin ihtiyaç duyduğu konforu temin edecek, üretilen çalışmaların ve kullanılan enstrümanların korunmasını sağlayacak bir mekânın düzenlenmesi başlıca gereksinimdir.

*Dr. Öğr. Üyesi Lale ALTUNEL

E-posta: lale.altunel@marmara.edu.tr

Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Heykel Bölümü
Küçükçamlıca, 34718, Acıbadem, Kadıköy/İstanbul

Not

Bu çalışma Marmara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimince Desteklenmiştir. Proje Numarası: SOS-K-110.117.0028

*This work was supported by Research Fund of the Marmara University.
Project Number: SOS-K-110.117.0028*

Teşekkür

Bu araştırmayı yapmam için beni yüreklendiren ve yolumu aydınlatan çok kıymetli hocam Prof. Nilüfer Ergin Doğruer'e en derin minnetimi ve saygımı sunarım.

Kaynaklar

- Berkol, N. A. (1940). *Artistik Anatomi*. İstanbul: G.S.A Neşriyatından N:9.
- Bussagli, M. (1998). *Il Nudo Nell'Arte*. Firenze: Giunti.
- Canlı Modelin Sanat Eğitimindeki Yeri*. (2006). İstanbul: M.S.G.S.Ü ve Yapı Kredi Yayınları.

- Clayton, M. P. R. (2014). *Leonardo Da Vinci Anatomist*. London: Royal Collection Publications.
- Corbin, A., Courtine, J.J. ve Vigarello, G. (2007). *Bedenin Tarihi I Rönesanstan Aydınlanmaya*. (S.Özen, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Crespo F. J. L. (t.y.) *Iconos Anatomicos En La Escena Artistica Contemporanea*. Erişim adresi: <http://www.eumed.net/libros-gratis/ciencia/2013/16/index.htm> (Erişim tarihi: 20.12.2018).
- Girardi, L., Muerlino, R., Santarcangeli, A.L. ve Tartaglino, F. (2014). *A Fiordipelle L'anatomia In Mostra*. İtalya: Albertina Press.
- Hogarth, B. (1990). *Dynamic Anatomy*. New York: Watson-Guption Publications.
- Hogarth, B. (2005). *Sanatsal Anatomi*. (B.Bolan, Çev.). İstanbul: Engin Yayınevi.
- Lanza, B., Azzarolli, P., Maria, L., Poggesi, M. Ve Martelli, A. (1997). *Le Cere Anatomiche Della Specola Di Firenze*. Firenze: Arnaud Editore.
- Leppert, R. (2002). *Sanatta Anlamın Görüntüsü*. (İ.Türkmen, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Luppi, A. (2016). *The Teaching Of Academic Anatomy: From Past To Present Or From Present To Future?*, Erişim adresi: https://www.academia.edu/36410256/The_teaching_of_Academic_Anatomy_from_past_to_present_or_from_present_to_future (Erişim tarihi: 10.02.2019)
- P Dergisi Tıp ve Sanat*, (2002). (27), Güz
- Uzun Aydın, D. (2016). *Türk Heykel Sanatı ve İlk Türk Heykeltıraşlar*. Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları
- Ürekli, F. (2003). Güzel Sanatlar Eğitiminde Osmanlı Hanımlarına Açılan Bir Pencere: İnas Sanayi-i Nefise Mektebi. *Tarih ve Toplum Dergisi*. 39(23), ss.50-60
- Ders İçeriklerinin Bulunduğu Bağlantılar (Kasım 2016)**
- <http://www.accademiabellartiroma.it/>
- <http://www.accademia.firenze.it/en/percorsi-formativi/tutte-le-discipline-triennio>
- <http://www.accademia.firenze.it/en/percorsi-formativi/tutte-le-discipline-biennio>
- <http://academiadeartebarcelona.es/>
- <http://academyofartbarcelona.com/courses/part-time-program/seminars/ecorche/>
- <http://bellasartes.ucm.es/file:///C:/Users/SCULPTURE%2011/Desktop/ANATOMIA%20MORFOLOGICA%20complutense.pdf>

Görsel Kaynakça

- <https://www.nationalgalleries.org/exhibition/ron-mueck>
- (2014). *A Fiordipelle L'anatomia In Mostra*, İtalya: Albertina Press